

Ткачук С.І.

Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини

ТЕХНОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ЯК СКЛАДНИК ПРОФЕСІЙНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті висвітлюються деякі аспекти технологічної культури майбутнього вчителя технологічної освіти як компонента педагогічної культури у контексті активізації формування професійної мобільності. Формування технологічної культури орієнтоване на підготовку до життя і професійної діяльності майбутніх фахівців освітньої галузі «Технологія».

В статье раскрываются некоторые аспекты технологической культуры будущего учителя технологического образования как компонента педагогической культуры в контексте активизации формирования профессиональной мобильности. Формирование технологической культуры ориентировано на подготовку к жизни и профессиональной деятельности будущих специалистов образовательной сферы «Технология».

Сучасний розвиток педагогічної освіти України визначається тенденціями до інтеграції в європейський освітній простір. Подальша демократизація системи освіти, її гуманізація, здійснення особистісно зорієнтованого підходу до учня зумовлюють істотні зміни освітньо-виховних пріоритетів і висувають принципово нові вимоги до професійно-педагогічної підготовки вчителя.

Професійна досконалість сучасного вчителя все більше характеризується рівнем його педагогічної культури, що визначає ефективність педагогічних дій.

Технологічна культура як складник професійності вчителя віддзеркалює його здатність приймати рішення та діяти відповідно до особливостей застосування сучасних педагогічних технологій.

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях приділяється значна увага певним аспектам професійної підготовки майбутнього вчителя, зокрема змістові

педагогічної освіти (А.М. Алексюк, А.М. Бойко, С.У. Гончаренко, М.Б. Євтух, І.А. Зязюн, В.І. Луговий, І.П. Підласий, І.Ф. Прокопенко, та інш.), вдосконаленню технологій навчання майбутнього вчителя (В.І. Бондар, О.Г. Мороз, О.Я. Савченко, Т.С. Яценко та ін.), підготовці майбутніх учителів до формування творчої особистості учня (В.О. Моляко, С.О. Сисоєва), професійній готовності до педагогічної праці (К.М. Дурай-Новакова, Л.В. Кондрашова, В.О. Моляко, В.О. Сластьонін), педагогічній компетентності як сукупності якостей, що визначають ефективність професійно-педагогічної підготовки (В.П. Бездухов, Ю.В. Варданян, В.Г. Моторіна, Г.О. Михані, Л.Л. Хоружа), порівняльному аналізу моделей професійної підготовки вчителя (Н.В. Абашкіна, О.В. Сухомлинська, Л.П. Пуховська), формуванню професійної культури майбутнього вчителя та окремих її складників (В.М. Гриньова, В.Й. Гриньов, Т.В. Іванова, Н.Б. Крилова, Н.В. Морзе, В.О. Семиченко, Л.В. Столяревська).

Водночас технологічна культура вчителя не знайшла спеціального вивчення у психолого-педагогічних дослідженнях. Аналіз наукових досліджень з даної проблеми засвідчує, що дослідження технологічної культури вчителя знаходяться в науковому пошуці. Передусім відсутні дослідження, в яких чітко обґрунтовані поняття, зміст, система і інші чинники формування технологічної культури майбутніх учителів у процесі професійно-педагогічної підготовки.

В нових соціально-економічних умовах формування науково-технічного суспільства та підготовки вчителя нової генерації особливого значення набуває проблема технологічної культури вчителя технологічної освіти.

Таким чином, суперечність між об'єктивною необхідністю підготовки сучасного вчителя технологічної освіти, здатного до виконання професійної діяльності в умовах упровадження педагогічних та новітніх педагогічних технологій, з одного боку, і відсутністю науково обґрунтованого варіанта педагогічної технології формування технологічної культури у процесі професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів технологічної освіти, з іншого боку, дозволили сформулювати наукове завдання цього дослідження, яке полягає в

необхідності розробки педагогічної моделі технологічної культури майбутніх учителів технологічної освіти.

Сучасна технічна епоха загострила проблему взаємодії природи, людини й технологічного середовища. Технології виробництва не повинні перешкоджати людині й оточенню. Тому технологічний етап науково-технічного прогресу визначає пріоритети способу виробництва над результатами діяльності з урахуванням її соціальних, економічних, екологічних, психологічних, етичних та інших чинників і наслідків.

Людина в сучасному науково-технічному світі має усвідомлювати себе повноправним господарем усього сушого, здатною оцінювати відповідність своїх дій інтересам природи й суспільства. Кожна людина повинна бути спеціально підготовленою до гармонійного існування в інформаційно та технологічно насиченому світі. Жити в такому світі й не знати його — небезпечно.

Отже, запровадження у виробництво нової техніки й технологій, становлення й розвиток ринкових відносин та нових форм господарювання, зростання обсягу знань про перетворення матеріалів, енергії й інформації в інтересах людини, про загальні принципи цих перетворень вимагають підвищення рівня технологічної культури підростаючого покоління.

Сьогодні шлях до суттєвої технологічної культури лежить через ефективну технологічну освіту. А це призвело до введення у навчальні плани загальноосвітніх шкіл багатьох країн світу освітньої галузі або навчального предмета "Технологія", який в обов'язковому порядку вивчається в школах Західної Європи, США, Австралії, Ізраїлю, Росії, Казахстану й багатьох інших країн. Вона є обов'язковим предметом для всіх учнів. Наявність "Технології" в навчальному плані активно підтримується промисловістю й бізнесом цих країн, тому що цей предмет спрямований на розвиток творчих здібностей учнів і включення їх в творчу працю.

Технологічна освіта підростаючого покоління на порозі третього тисячоліття стала необхідною складовою загальної середньої освіти, необхідною умовою цілісного й гармонійного розвитку особистості школяра. Важливість її здійснення у школі відзначалася і в резолюції "Освіта для інноваційних суспільств у XXI

столітті” саміту Великої вісімки, проведеного в м. Санкт-Петербурзі 16 липня 2006р., де говорилося, що дана спільнота буде сприяти впровадженню високих стандартів, особливо в сфері вивчення математики, природничих наук, технічних, прикладних наук й іноземних мов на всіх рівнях освіти. У зв’язку з цим навчальні програми початкової й середньої школи повинні стимулювати більш інтенсивне вивчення математики, природничих наук та інженерії, а також розвиток критичного мислення й здатності до вирішення проблем. Ми вітаємо зусилля країн, що розвиваються, по підвищенню якості викладання математики, природничих наук і технічних дисциплін у початковій і середній школі.

Державний стандарт базової і повної середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 24 від 14 січня 2004 р., передбачає уведення нової освітньої галузі “Технологія”, основною метою якої є формування технічно та технологічно освіченої особистості, підготовленої до життя та активної трудової діяльності в умовах сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства, набуття школярами життєво необхідних знань та вмінь і навичок ведення домашнього господарства й сімейної економіки, основних компонентів інформаційної культури учнів, забезпечення умов для їх професійного самовизначення, вироблення в них навичок творчої діяльності, виховання культури праці, здійсненні допрофесійної та професійної підготовки за їх бажанням і з урахуванням індивідуальних можливостей [1].

Існує думка , що поява феномену « технологічна культура » як інноваційного утворення, « нового шару культури » (А.В.Коваленко), пов’язане з розмаїттям людської діяльності. Виходячи з цього, фундаментальність технологічної культури вчителя- професіонала полягає в тому, що вона охоплює, на наш погляд, множини культур : наукову інтелектуальну), культуру мислення, праці, спілкування, поведінки тощо. Це дозволяє стверджувати, що формування технологічної культури орієнтоване на підготовку до життя і професійної діяльності технологічно культурної особистості, яка :

- уміє компетентно, оперативно розв’язувати проблеми із урахуванням різних точок зору, у різних ситуаціях;

- мислить конструктивно і логічно, активно використовує системний підхід у своїй діяльності, прагне до неперервної професійної самоосвіти і саморозвитку;
- володіє пізнавальними здібностями, адаптивністю, гнучкістю і мобільністю;
- активно реалізує свої творчі здібності, багатий особистісний потенціал, необхідні для успішного оволодіння перетворювальною діяльністю [3].

В основі такої неперервної самоосвіти має лежати процес самонавчання, що забезпечує не лише необхідні знання, але й формує самостійність як професійно значущу якість особистості. Тому формування технологічної культури майбутнього вчителя технологічної освіти правомірно розглядати як педагогічний ресурс його мобільності, оскільки, по- перше, полегшується адаптація особистості у системі суспільних стосунків, що сприяє засвоєнню соціокультурного досвіду; по-друге, забезпечується можливість досягнення необхідного рівня різнобічного розвитку особистості студента та підготовки до успішної педагогічної діяльності; по-третє, гарантується висока якість професійної підготовки майбутнього учителя, його емоційно-вольової та духовно-моральної самоорганізації, творчої самореалізації і професійного самовдосконалення .

Аналізуючи вище сказане можна відмітити, що технологічна культура майбутнього вчителя загальноосвітніх навчальних закладів, зокрема, технологічної освіти усвідомлюється як особистісне утворення, що динамічно поєднує в собі :

- технологічні знання, уміння і навички, професійно значущі особистісні якості, необхідні для успішного оволодіння продуктивною перетворювальною діяльністю, що дозволить особистості адаптуватися в існуючому інформаційному та технологічно насиченому світі;
- рівень сформованості індивідуально-творчої готовності особистості до проектування і реалізації педагогічної діяльності;
- прагнення до професійної самоосвіти і саморозвитку;
- неперервний інноваційний пошук.

Із врахуванням вищезазначеного можна виокремити такі взаємопов'язані компоненти технологічної культури :

- когнітивно-операційний;

- мотиваційно-ціннісний;
- практично-діяльнісний;
- індивідуально-креативний.

Когнітивно-операційний компонент визначається як загальні уявлення майбутнього вчителя про сукупність наукових і технологічних знань, способи, методи і прийоми педагогічної діяльності; системи умінь, що відображають переведення її на мобільно-технологічний рівень. Цей компонент передбачає наявність у вчителя гнучкого, технологічного мислення і вироблення нестандартних рішень. Зауважимо, що набуті знання розглядаються не стільки як мета освіти, скільки як засіб, за допомогою якого майбутній вчитель технологічної освіти зможе оптимально організувати свою діяльність.

Мотиваційно-ціннісний компонент розглядається як система ціннісних орієнтацій, мотивів цілей, інтересів, стилів стосунків, морально-вольових якостей, що властиві особистості і впливають на перетворювальну діяльність. Функціональне спрямування цього компонента виявляється у соціальній відповідальності майбутнього вчителя за результати і наслідки своєї професійної діяльності, у постійному незадоволенні досягнутим, пошукові нових шляхів інтенсифікації освітнього процесу. При цьому ціннісні орієнтації визначають здатність особистості до саморегуляції, самовизначення, творчості, самоутвердження у професійному середовищі.

Практично-діяльнісний компонент виявляється у готовності вчителя до ефективної організації освітнього процесу, застосування різноманітних форм і методів на основі уже набутих знань, умінь і навичок, з метою надання творчого характеру своїй діяльності, мобільності, гнучкості й адаптивності в освітньому середовищі. Цей компонент технологічної культури майбутнього вчителя характеризує сформованість його компетенції у предметній галузі, що базується на комплексі таких умінь і навичок, як :

- уміння логічно мислити, висувати вмотивовані аргументи;
- аналізувати свою діяльність;
- формулювати проблему, визначати різні варіанти її розв'язання, обирати

найбільш оптимальний.

Індивідуально-креативний компонент розкриває механізми оволодіння і втілення технологічної культури як творчої діяльності, тому, що саме у процесі творчої діяльності особистість здатна змінювати та інтерпретувати педагогічні цінності, а процес «присвоєння» вчителем вироблених педагогічних цінностей відбувається на індивідуально-креативному рівні. Зауважимо, що важливими умовами розвитку творчої індивідуальності майбутнього вчителя технологічної освіти є зверненість свідомості на себе як на суб'єкта педагогічної діяльності, орієнтація на самоактуалізацію, самоосвіту і саморозвиток, творчість та організація самопізнання особистісно-професійних якостей.

Формування технологічної культури майбутнього вчителя технологічної освіти, зокрема, сучасної школи, є тривалим, багатоетапним процесом, який здійснюється впродовж усієї активної творчої життєдіяльності педагога.

Таким чином, технологічна освіта є засобом технологічного розвитку та становлення особистості, що сприймається як результат розвитку людини як суб'єкта продуктивної та безпечної перетворювальної діяльності з використанням новітніх технологій. Гуманізм технологічної освіти полягає також у тому, що вона сприяє формуванню головних компонентів: життєвого і професійного самовизначення, елементів інтелектуальної, моральної, економічної, професійної, екологічної, естетичної культури.

Успадкувавши гносеологічні наслідки, технологічна культура визначає цілі та завдання освіти підростаючого покоління, надаючи йому знання й уміння перетворювальної діяльності та виховання потрібних особистісних якостей. Це дає підстави зробити висновок, що не пасивне очікування нових форм «культурної дійсності», а її створення на основі знань тенденцій суспільного розвитку, розумної організації культурного життя започатковується системою освіти, де народжується творчість за законами істини, добра, справедливості та краси. З огляду на це, на сучасному етапі актуальним і найважливішим завданням у процесі вузівської підготовки майбутніх учителів трудового навчання виникає необхідність формування у них технологічної культури – головної мети технологічної освіти.

Технологічна культура – важлива частка загальної культури людства, яка віддзеркалює на кожному історичному етапі його розвитку цілі, характер і рівень перетворювальної природодоцільної творчої діяльності людей, яка здійснюється на основі досягнень науки та техніки, етики виробничих відносин. Технокультура визначає світогляд і саморозуміння сучасної людини, єдність і гармонійність матеріальної та духовної культури суспільства.

Технологічну культуру розглядають як соціальне (у широкому розумінні) і особистісне явище. Як соціальне явище технологічна культура – це рівень розвитку суспільства на засадах доцільної та ефективної перетворювальної діяльності людей, сукупність технологій, набутих у матеріальному та духовному виробництві.

Як особистісне явище технологічна культура – це рівень володіння людиною сучасними способами пізнання та перетворення себе та оточення.

Як вищу сферу загальної культури людства, яка віддзеркалює на кожному історичному етапі його розвитку мету, характер і рівень перетворювальної, природодоцільної творчої діяльності людей, здійснюється на основі досягнень науки та техніки, етики виробничих відносин. Основу технологічної культури, вважає вона, становить перетворювальна діяльність людини, в якій виявляються її знання, вміння, творчі здібності та ціннісні орієнтації. У педагогіці технологічну культуру визначають як рівень засвоєння людиною сучасних способів перетворення оточення і себе, а також ціннісного відношення до них.

В узагальненому вигляді технологічна культура – це рівень розвитку перетворювальної діяльності людини, що є результатом сукупності досягнутих технологій матеріального та духовного виробництва і дає змогу людині ефективно долучатися до сучасних технологічних процесів на засадах гармонійної взаємодії з природою, суспільством і технологічним середовищем.

Таким чином, головною метою технологічної освіти є формування технологічної культури, яка передбачає оволодіння системою методів і засобів перетворювальної діяльності щодо створення матеріальних і духовних цінностей.

Вона передбачає вивчення сучасних і перспективних енерго-, матеріалозберігаючих і безвідходних технологій перетворення матеріалів, енергії та

інформації в галузі виробництва та послуг із використанням ЕОМ, соціальних і екологічних наслідків застосування технології, методів боротьби із забрудненням довкілля, засвоєння культури праці: планування й організації трудового процесу, технологічної дисципліни, грамотного оснащення робочого місця, забезпечення безпеки праці, комп'ютерної обробки документації, психології людського спілкування, культури людських відносин, засад творчої та підприємницької діяльності, виконання проектів: визначення потреб і можливостей проектною діяльністю, збирання й аналізу інформації, подання ідеї проекту, дослідження її, планування, організація, виконання роботи та її оцінювання.

Найголовнішим завданням технологічної культури всіх рівнів є формування в суспільстві потреби реформування сучасної техносфери щодо зменшення її негативних наслідків, і найголовніше, розвиток здібностей тих, кого навчають цього реформування, тобто творчого перетворення у напрямі гуманізації техносфери.

Отже, перехід на якісно новий рівень життя та функціонування в технічно й технологічно насиченому світі неможливий без здійснення освіти, парадигмою якої є технологічна культура.

Література:

1. Коберник О.М. Технологічна освіта учнів загальноосвітніх навчальних закладів: концептуальні засади.
2. Исаев И.Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя высшей школы : воспитательный аспект : Учебное пособие. – Белгород, 1992. – 52с.
3. Пріма Р.М. Професійна мобільність майбутнього вчителя початкових класів : Навчально-метод. посібник. – Луцьк, 2008. – 128с.
4. Сластёнин В.А. Формирование профессиональной культуры учителя : Учебное пособие. – М., 1993. – 177с.